6

Materials per a la innovació educativa

Materials Curriculars

Sèrie patrocinada per la

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

pla de Formació Permanent

Materials per a la innovació educativa

Institut de Ciències de l'Educació
UNIVERSITAT DE BARCELONA

L'EDUCACIÓ INFANTIL, UNA NOVA ETAPA

M. Carme Bernal
Otília Defis
M. Antònia Pujol

Director de la col·lecció: Serafí Antúnez
Directora de la sèrie:
Materials Curriculars: Maite Colén
Comitè editorial: Gregorio Casamayor
Xavier Fraile

La col·lecció MIE, Materials per a la Innovació Educativa, és una iniciativa conjunta de l'ICE de la Universitat de Barcelona i de l'Editorial GRAÓ de Serveis Pedagògics. La sèrie Materials Curriculars compta amb el patrocini del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

M. Carme Bernal, Otília Defis i M. Antònia Pujol
© d'aquesta edició: ICE de la Universitat de Barcelona
Editorial GRAÓ de Serveis Pedagògics
c/ Francesc Tàrrega, 32-34. 08027 Barcelona
1a edició: setembre 1996
ISBN: 84-7827-150-3
DL: B-33309-1996
Disseny de la col·lecció: BB+J
Producció: Punt i Ratlla de Serveis Pedagògics
Impressió: Imprimeix SCCL

ÍNDEX

Presentació.....7
Introducció.....9

1. EL CURRÍCULUM A L'ETAPA
D'EDUCACIÓ INFANTIL *M. Carme Bernal*.....11
L'organització dels sabers, del saber fer i del ser.....13
- Altres veus, altres àmbits 14
- Novetat? Fins a quin punt?.....15
- El plantejament sobre la infantesa en el món
d'avui té relació amb el nou marc curricular? 22

Una mirada diferent sobre ensenyar i aprendre:
una programació coherent i útil per a tothom.....25
- Elements referits al mestre 25
- Elements referits als protagonistes: els infants 26
- Elements referits a l'acció mútua.....26
- Elements referits al mètode i a l'enfocament
de l'aprenentatge 27

L'organització de les àrees del currículum:
una mirada a les noves aportacions 29
- Àrea I: Descoberta d'un mateix 29
- Àrea II: Descoberta de l'entorn natural i social 34
- Àrea lll: Intercomunicació i llenguatges 39
- El currículum: les àrees integrades 48

Algunes consideracions a l'entorn de l'avaluació i el
currículum a l'etapa d'educació infantil.....55
- Cap a la solidesa de les informacions 55
- El seguiment, l'observació, l'avaluació: la trama i l'ordit.....57

2. LA COMUNITAT EDUCATIVA *Otília Defis*.....61
Les institucions dedicades a l'educació infantil com a
elements de la comunitat educativa.....63
- L'equip d'educadors i altres estaments d'incidència directa 66
- Treball en equip sistematitzat i coordinació 67
- Estructura i funcions de l'equip d'educadors.....69
- Propostes i alternatives de treball coordinat 70
- Elements professionals i humans: la figura del docent 72

Les funcions de la família 75
- Intervenció de les mares i dels pares.....76
- Relació família-educadors.....77
- Altres nivells de col·laboració.....79

Aspectes no sistematitzats de la comunitat educativa 81
- Entorn físic, social i cultural 83
- El medi ambient i l'entorn immediat 85
- El marc ambiental i els requeriments
de l'educació infantil 87

3. LA INSTITUCIÓ EDUCATIVA COM A
NUCLI D'ENSENYAMENT *M. Antònia Pujol* 97
Introducció.....99
Aspectes estructurals 101
- Variables que configuren les tipologies
de les institucions.....101
- Factors que condicionen el marc espacial
i el marc temporal 106
- Influències contextuals 109

Aspectes metodològics i organitzatius de l'aula.....111
- Factors institucionals i personals que afecten
tant la metodologia com l'organització 111
- Tipologies metodològiques 113
- Aspectes organitzatius que influeixen
en la manera d'ensenyar 118

Funcionament dins del grup-classe.....123
- Activitats que faciliten l'ensenyament-aprenentatge 123
- Ponderació entre col·lectivitat i individualitat.....126
- Criteris per a l'organització.....128

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES 131

PRESENTACIÓ

El llibre que teniu a les mans *L'EDUCACIÓ INFANTIL, UNA NOVA ETAPA* és una proposta de reflexió, des d'una perspectiva psicopedagògica múltiple, que s'adreça a totes les persones que vulguin ampliar la mirada, des de la seva condició d'educadors, sobre aspectes que giren a l'entorn de l'escola i l'infant en aquesta primera etapa de la vida. El llibre té com a objectiu plantejar, i a hores d'ara ja podríem dir resituar, conceptes i idees nascudes de l'actual reforma educativa. Aquesta publicació també es proposa servir d'eina d'estudi i de treball per als futurs mestres que completen la seva formació inicial, subministrar-los idees de debat sobre les principals qüestions i els reptes fonamentals que cal abordar des de l'escola en un final de segle que es presenta conflictiu per als infants d'arreu del món. Així doncs, l'exposició de cada apartat té com a marc de fons l'enquadrament sociològic i temporal: un país, un infant, una escola i un moment històric, i com a objectiu pedagògic, la introducció dels aspectes educatius vistos des de les aportacions actuals procedents de molts camps diferents. Per tant, els àmbits que presenta l'índex d'aquest llibre pertanyen als fragments que configuren l'espectre de la totalitat de l'educació, agrupats segons els criteris coneguts en gairebé totes les aportacions d'aquesta índole: les bases psicopedagògiques i les característiques dels infants de l'etapa d'educació infantil; la comunitat educativa i, per últim, la institució educativa i l'anàlisi sociopedagògica del currículum.

En iniciar aquest treball ens vam proposar de no engruixir la pila de materials tècnics que s'han ensenyorit d'aquesta darrera dècada. Volíem fer una eina útil i convenient, volíem proporcionar només, i la humilitat és una gran virtut, la nua reflexió sobre l'infant i el món cap a on anem amb claredat i optimisme, parlant del que és nou, sense trair la memòria històrica d'allò que va ser, a Catalunya, la Renovació pedagògica, i que algunes mentalitats amnèsiques procedents del cap de l'educació s'entesten a considerar vell. I bé, aquí ho teniu.

M. Carme Bernal
Otília Defis

INTRODUCCIÓ

L'educació infantil és un dret de l'infant i una resposta a les seves necessitats. Aquesta afirmació, que actualment sembla poc rellevant ja que ha estat ben assumida per tots els educadors i fins i tot per la societat en general, intenta evidenciar les implicacions que es desprenen des de diversos punts de vista: educar els més petits és una tasca complexa ja que no solament requereix un coneixement en profunditat de les característiques dels nens i nenes d'aquestes edats, sinó també un plantejament curricular adient, vàlid i útil per afavorir el desenvolupament de totes i cadascuna de les seves potencialitats. I això no és una feina fàcil.

La tasca de tirar endavant un nou plantejament curricular que tingui en compte la individualitat de cadascun dels nens i nenes d'aquestes edats, dins d'un clima de cordialitat i que afavoreixi, sobretot, la igualtat d'oportunitats i la millora de la qualitat dels aprenentatges, pressuposa donar una nova mirada a l'enfocament metodològic, a les àrees i continguts d'ensenyament, al tipus d'activitats, al concepte d'infant i d'educació, al paper de l'educador, a la comunitat educativa i, també, a la societat de finals del segle XX que viu un progrés imparable a nivell tecnològic i científic i que si bé ajuda a millorar el nivell de vida d'alguns pobles, també comporta nombrosos problemes i desajustaments socials.

No podem negar que ens trobem en un moment històric ple d'enigmes, mites, ambigüitats, crisis de personalitat, llenguatges poc raonables, etc. que no transmeten benestar a la col·lectivitat social. Malgrat tot, afortunadament, els nens i nenes d'aquestes edats continuen somiant, imaginant, inventant... Els contes, les històries fantàstiques i els jocs continuen mostrant la forma que els petits tenen de concebre la vida. Hem de partir, doncs, d'aquesta necessitat de conèixer, d'aprendre i d'interpretar allò que passa al seu voltant per tal de fixar els principis que han de regir l'educació d'aquestes edats. Fröebel ja ens deia que els hem de deixar que juguin, que siguin espontanis en les seves activitats, perquè sense l'activitat no hi hauria pròpiament vida. Per tant, el primer deure de l'educació és tenir en compte la vida i valorar-la .

El contingut dels capítols d'aquest llibre pretén oferir una visió global, oberta i flexible de la situació de l'educació infantil avui. Es proposen reflexions, anàlisis, suggeriments per guiar a l'educador a l'hora de posar en pràctica el plantejament curricular en tota la seva extensió.

En el primer capítol s'exposen algunes reflexions sobre el currículum a l'etapa de l'educació infantil, des del punt de vista de la innovació i de les aportacions d'aquesta nova proposta. És una mirada diferent sobre els conceptes d'ensenyar i aprendre des del punt de vista de l'educador, l'infant i l'enfocament metodològic. La complexitat del tema ha portat a tenir en compte diferents consideracions sobre els components curriculars que siguin adients a l'educació infantil.

En el segon capítol s'analitza el paper de la comunitat educativa (pares, mares, educadors, etc.) en relació amb l'educació dels infants amb l'objectiu de no oferir pautes de comportament divergents. La figura de l'educador com a orientador dels aprenentatges ha d'estar coordinada amb les actuacions de la família. D'aquesta manera les nostres intervencions podran construir-se dins d'un marc de referència comú. Tanmateix, compartir esforços amb d'altres elements integrants de la comunitat poden fer aportacions molt enriquidores a les nostres propostes educatives.

En el tercer capítol es plantegen els aspectes estructurals, metodològics, organitzatius i de funcionament de la institució educativa com a nucli d'ensenyament. No hi ha cap dubte que l'organització de l'escola i de la classe ha d'estar estretament relacionada amb una metodologia que considera els nens i les nenes com a eixos al voltant dels quals giren totes les actuacions. La metodologia i l'organització de la classe han de ser coherents amb els plantejaments del projecte educatiu de centre. d'aquí neix la necessitat del treball en equip.

Per acabar cal tenir en compte que la preocupació per l'educació de l'infant es fa palesa al llarg de la història de la humanitat. Reprenent la premissa que hem citat en començar, val a dir que les diverses formes en què s'ha concretat el dret que l'infant té de ser educat i format d'acord amb les seves capacitats han anat variant en el diferents moments històrics que hem passat. Però en l'actualitat encara hi ha molts petits que pateixen la incomprensió i l'abandonament total per part de la col·lectivitat social on han nascut. Valdria la pena fer una reflexió sobre les penúries que estan passant i donar més èmfasi a la importància de la tolerància, el respecte i la solidaritat entre els pobles.

1. EL CURRÍCULUM A L'ETAPA D'EDUCACIÓ INFANTIL

M. Carme Bernal

L'ORGANITZACIÓ DELS SABERS, DEL SABER FER I DEL SER

●

És sabut que la nova proposta curricular constitueix, fins i tot en l'etapa d'Educació Infantil 0-6, el nucli principal de la reforma pedagògica que contempla la nova LOGSE (Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu), i que suposa una reflexió i una posada en pràctica de noves orientacions didàctiques i pedagògiques per part de cada professor i dels centres escolars en el seu conjunt. En encetar aquest apartat, que versarà sobre diversos aspectes del currículum aplicats als infants més petits, és bo d'aprofitar l'avinentesa per a indicar algunes advertències al lector sobre el tractament del tema. En primer lloc, en algunes ocasions, a l'hora de parlar de currículum serà inevitable recórrer a plantejaments inequívocament d'abast general, com el títol d'aquest llibre *L'EDUCACIÓ INFANTIL, UNA NOVA ETAPA*, plantejaments que afecten la història, la sociologia o l'antropologia. En efecte, obrint el camp de visió podem adonarnos que tots i cadascun dels elements del currículum corresponen a una nova mirada envers l'enfocament metodològic, les àrees d'ensenyament, l'infant, l'educador, etc., per tal d'observar si allò que s'està fent és vàlid o útil de cara als nous reptes d'aquesta fi de segle tan complexa a la qual haurem de plantar cara. O almenys qualsevol reforma hauria de ser justament això: una nova mirada.

En segon lloc no voldríem enganyar ningú. No seria útil ni interessant basar aquest capítol en un seguit de paràgrafs destinats a fornir el lector de fragments d'informació o d'instruccions objectives sobre el marc curricular o sobre aspectes molt concrets i determinants que s'hi relacionen. A hores d'ara existeixen, per iniciativa de les institucions i dels professionals de la pedagogia, una gran quantitat de materials que fan de guia a l'ensenyant a l'hora de posar en pràctica la proposta curricular en tota la seva extensió; d'altra banda, l'administració i altres institucions s'han ocupat a bastament de transmetre les instruccions necessàries i els mecanismes d'elaboració de les unitats curriculars a una majoria d'ensenyants del nostre país i de totes les etapes educatives. Ara ja ens trobem, tot i les dificultats i la lentitud denunciades pels mestres en l'aplicació de la reforma educativa, i des d'un punt de vista de reflexió teòrica, en una fase que podríem anomenar de ponderació o, si ho voleu, de recapitulació sobre alguns aspectes del marc teòric que acompanya